

Coimisiún na Scrúduithe Stáit

*Scrúdú na
hArdteistiméireachta*

*Gaeilge
Ardleibhéal*

Páipéar II

Trí huairé an chloig cúig nóiméad

(200 Marc)

PÁIPÉAR SAMPLACH

Treoracha d'iarrthóirí ar leathanach 3

Léigh na treoracha ar leathanach 3.

Treoracha d'iarrthóirí

Ní mór do na hiarrthóirí cúram a dhéanamh de chruinneas na teanga.
Caillfear marcanna má bhítear faillitheach ann.

FREAGAIR GACH CEIST (1, 2, 3 AGUS 4).

Ceist 1: LÉAMHTHUISCINT: A agus B
Tá gach ceist ar cómharc.

Ceist 2: PRÓS:
AINMNITHE (A) nó ROGHNACH (B)

Ceist 3: FILÍOCHT:
AINMNITHE (A) nó ROGHNACH (B)

Ceist 4: LITRÍOCHT BHREISE

De Shiúl na gCos go Cathair Santiago

- 1 Tar éis dom post cruógach an mhúinteora a chur díom in aois mo thrí scór bliain, bhí fonn orm sos fada machnaimh a thógáil sula dtabharfainn faoin saol nua a bhí romham. Bhí crosbhóthar sroichte agam i mo shaol agus bhí rogha géibheannach le déanamh agam faoin mbealach a ghabhfainn. Ba é mian mo chroí le fada é cosán na n-oilithreach meánaoiseach go Santiago de Compostela a shiúl ó Saint-Jean-Pied-de-Port sa Fhrainc go Finisterre ar chósta thiar na Spáinne, aistear naoi gcéad ciliméadar. Ós rud é go raibh dúil thar cuimse agam riamh sa choisíocht, bheartaigh mé an sos machnaimh agus an oilithreacht go Compostela a nascadh le chéile san aon turas amháin. Mar sin, ar an gcéad lá de Mheán Fómhair, 2004, seachas filleadh ar an seomra ranga, phacáil mé mo mhála agus bhuail mé bóthar. Ar feadh aon lá déag agus scór, shiúl mé sé chiliméadar is fiche in aghaidh an lae, ar an meán, ar an *camino*, mar a thugtar air, nó gur bhain mé cathair Santiago de Compostela amach, agus Finisterre ina dhiaidh sin.

- 2 Ba sa seachtú haois a tosaíodh ar phoiblíocht a thabhairt don mhíorúilt a thugann a comhartha aitheantais don oilithreacht go Compostela. De réir an tseanchais, fuarthas duine báite agus a chorp clúdaithe le sliogáin mhuiríní, agus tugadh ar ais ina bheatha é trí idirghuí Santiago, an naomh a dtugtar San Séamas air sa tír seo. Ó shin i leith bronnar sliogán muirín, in ómós do Santiago, ar gach duine a n-éiríonn leis an oilithreacht a dhéanamh. Ach deir na hantraipeolaithe go mbíodh daoine ag déanamh an turais i bhfad roimh aimsir Santiago. Shiúladh daoine réamhstairiúla an bóthar go Finisterre, agus Bealach na Bó Finne sa spéir mar threoir acu. Chreidtí gur áit naofa ba ea Finisterre. Dhéantaí Dia na Gréine a adhradh ansin agus an ghrian ag dul faoi san fharraige. Deir lucht seandálaíochta go mbíodh Rí na Réaltaí á adhradh ag na Ceiltigh i dteampaill oscailte ar bharr na n-aillte san áit. Théadh na Rómhánaigh ann freisin. Ba iad a thug Finisterre ar an áit, focal a chiallaíonn ‘foirceann na talún’ nó an áit dheireanach ar thalamh an domhain.

- 3 Scríobh an fealsamh Søren Kierkegaard nach raibh fadhb ar bith nach bhféadfadh duine a réiteach agus é ag siúl. Tuigim féin firinne na tuairime sin. Nuair a bhím féin ag siúl oibríonn rithim na coisíochta mar chineál *mantra* ar m’intinn, agus braithim suaimhneas ionam féin nach mbraithim am ar bith eile. Is as an suaimhneas aigne sin is minic a thagann réiteach faidhbe. Ach tá níos mó ná sin le baint as oilithreacht. Ar an *camino*, chruthaigh mé spás dom féin nach raibh fáil isteach ag rudaí saolta ann. Shiúl mé trí áiteanna a raibh an gnáthshaol oibre ag dul ar aghaidh iontu, agus bhuail mé le daoine a bhí gafa go huile is go hiomlán le cúramaí an tsaoil. Toisc nárbh amhlaidh dom féin, bhí caoi agam machnamh ar chíocras an duine chun airgid, rud nach gcuireann puinn, go minic, lena shástacht. Ach, os a choinne sin, fuair mé ábhar machnaimh mo dhóthain sna rudaí áille a bhí ar fáil go forleathan feadh an bhealaigh, rudaí a rinneadh, ní as an tsaint ach as grá Dé.

Santiago / San Séamas

- 4 Níor rug mé liom ach na riachtanais bhunúsacha i mála droma beag. Is minic a shamhlaigh mé an mála sin mar shiombail den ualach a leag mé ar dhaoine i rith na mblianta. B’fhéidir gurbh é an gá a bhí agam le haithreachas a dhéanamh as sin a thug orm an mála droma a iompar le foighne agus le buíochas. Chaithinn na hoícheanta i mbrúnna beaga (*albergue*) feadh an bhealaigh. Is iomaí cineál duine a bhuaíl liom agus níorbh í an chuid ba dheise den nádúr daonna a tháinig chun solais uaireanta.

Is cuimhin liom an seisear Francach i mbrú in Larrasoana nár chaith focal sibhialta liom i rith bhéile an tráthnóna. Agus tá cuimhne agam freisin ar an tábhairneoir in Fomista a raibh orm tabhairt amach dó as Spáinnis mar nach raibh sé sásta freastal orm. Ach os a choinne sin ní dhéanfaidh mé dearmad ar Rónán a tháinig ón Astráil leis an *camino* a shiúl agus a chaitheann a shaol ag cabhrú le handúiligh dhrugaí.

- 5 Ba gheall le turas siar trí stair chasta thuaisceart na Spáinne an *camino*. Bhí an caidreamh idir ríochtaí beaga an tuaiscirt agus tíortha eile na hEorpa ag síorathrú i rith na n-aoiseanna, anuas go dtí ár linn féin. Mar fhianaise leis sin, tháinig mé ar uaigh Cesare Borgia a maraíodh i seirbhís rí Navarra in Viana i 1507. Ba faoi Cesare a scríobh Machiavelli *An Prionsa* mar léiriú ar ealaín na státaireachta a chleacht Cesare lena linn. In Pamplona insíodh dom faoi Eoghan Ó Néill, de bhunadh Iarlaí Thír Eoghain, a chosain an chathair ar arm Napoléon in 1808. I gcathair Burgos tháinig mé ar an bpríosún inar coimeádadh Frank Ryan sa bhliain 1940 i ndiaidh dó

troid sa Bhriogáid Idirnáisiúnta in aghaidh Franco. Nuair a bhí deasghnátha na hoilithreachta comhlíonta agam scrúdaigh mé m'aigne faoin tairbhe a bhain mé aisti. Seachas an chloch meáchain a chaill mé de bharr na diansíúlóide, ba dheacair dom gan aird a thabhairt ar an lúcháir aigne a bhraith mé agus mé ag siúl agus is í atá fanta liom ó shin.

Bunaithe ar an leabhar *An Bóthar go Santiago* le Micheál de Barra

Ardeaglais Santiago – Ceann scribe na hoilithreachta

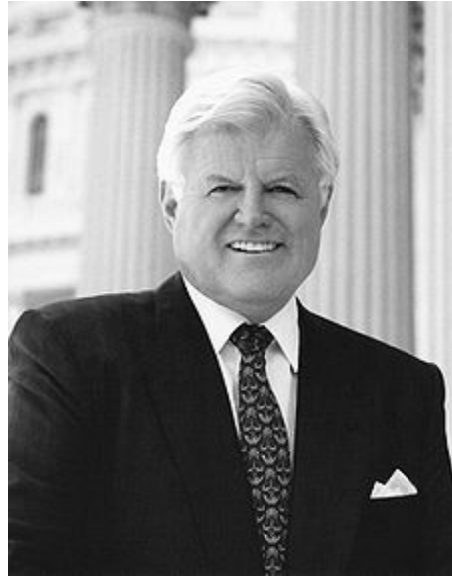
Ceisteanna

- 1 (a) Cén fáth a raibh fonn ar an údar sos fada machnaimh a thógáil?
(b) Tabhair **dhá** phíosa eolais faoin tsiúlóid a rinne an t-údar. (Alt 1)
- 2 (a) Cén mhíorúilt a thug a comhartha aitheantais don oilithrecht?
(b) Luaigh **dhá** phíosa eolais a léiríonn gur áit naofa é Finisterre sa tréimhse réamhstairiúil. (Alt 2)
- 3 (a) Conas a théann an choisíocht i bhfeidhm ar aigne an údair, dar leis?
(b) Cén t-ábhar machnaimh a fuair an t-údar ar an *camino*? (**Dhá** phointe) (Alt 3)
- 4 (a) Cén fáth ar iompair an t-údar an mála droma ‘le foighne agus le buíochas’?
(b) Luaigh **dhá** shampla den taobh mídheas den nádúr daonna a thug an t-údar faoi deara ar an *camino*. (Alt 4)
- 5 (a) Luaigh ceangal **amháin** atá ag ceantar an *camino* le hÉirinn.
(b) Cén tairbhe a bhain an t-údar as an *camino*? (**Dhá** phointe) (Alt 5)
- 6 (a) Aimsigh sampla d’aidiacht san uimhir iolra in alt 3.
(b) Cén cineál (*genre*) litríochta é an píosa seo? Luaigh **dhá** thréith a bhaineann leis an *genre* seo.

LAOCH GAEL-MHEIRICEÁNACH AR LÁR

- 1 Nuair a fógraíodh bás an tSeanadóir Ted Kennedy ar an 26ú Lúnasa, 2009 scaipeadh an scéal láithreach ar fud an domhain. Bhí sé ar phríomhscéal na nuachta ag gach uile stáisiún teilifíse agus raidió. Tháinig tonn tuile de theachtaireachtaí comhbhróin isteach chuig Ceannt Comhairle rialtas Mheiriceá ó thromlach na gceannairí stáit ar fud an domhain. Ba rud neamhghnách é seo mar ba dhuine é Ted Kennedy nár éirigh leis riamh a bheith ina uachtarán ar a thír féin. Bhí aithne ar Ted Kennedy mar dheartháir le Jack (JFK) a feallmharáíodh agus é ina uachtarán ar na Stáit Aontaithe, agus le Robert a feallmharáíodh freisin agus é ar thairseach na huachtaránachta. Ach bhí clú agus cáil fhorleathan ar Ted Kennedy as a chuid oibre féin freisin. Ba é an Seanadóir ba mhó é a d'fhág a lorg ar chóras dlí na Stát Aontaithe ó bunaíodh an stát feidearálach sa bhliain 1788.
- 2 Tháinig Ted Kennedy isteach sa Seanad i 1962 i gcomharbas ar a dheartháir Jack, a toghadh ina uachtarán dhá bhliain roimhe sin. Ón mbliain sin amach, toghadh Ted seacht n-uaire i ndiaidh a chéile mar sheanadóir ina stát dúchais, Massachusetts, éacht nach ndearna aon pholaiteoir roimhe. Ach bhí an tragóid sna sála aige mar a bhí sí sna sála ag a dheartháireacha roimhe. Sa bhliain 1969 tharla eachtra a d'fhág smál ar shaol polaitiúil Ted Kennedy de bharr a iompair siúd ag an am. Bádh bean óg, Mary Jo Kopechne, nuair a chuaigh carr Kennedy isteach in abhainn an Chappaquidick. Tháinig seisean slán ach theith sé ón áit gan fios a chur ar na póilíní ná ar na seirbhísí tarrthála. Ciontaíodh é as láthair timpiste a fhágáil agus ní bhfuarthas míniú sásúil riamh ar ar tharla. Bhí tionchar fadtéarmach ag an eachtra sin ar shaol polaitiúil Kennedy. Bhí an eachtra ina bac air aon uair a rinne sé iarracht ina dhiaidh sin a bheith ina uachtarán.
- 3 Ach sna blianta beaga a lean eachtra Chappaquidick luigh Ted Kennedy isteach ar a ról mar reachtóir i Seanad Mheiriceá. Ba chuid de bheartas seiftiúil polaitíochta é le ceannas a bhaint amach ar an bPáirtí Daonlathach. Shíl sé, is cosúil, dá n-éireadh leis dlíthe a achtú a chuirfeadh feabhas ar shaol a chomhshaoránach, go nglanfaí eachtra Chappaquidick de chuimhne na ndaoine. Ar leabhar na reachtanna i Stáit Aontaithe Mheiriceá, is liosta le háireamh iad na hachtanna a raibh Ted mar údar leo. Ar na hachtanna is tábhachtaí a chuir sé chun tosaigh tá reachtaíocht a bhaineann le cearta daoine faoi mhíchumas, le cearta na n-inimircigh agus na gceardchumann, agus le cearta saighdiúirí coinscríofa in arm Mheiriceá, chomh maith le hachtanna éagsúla faoi chúrsaí oideachais. Ba é Kennedy, freisin, a thug an chabhair ba ghá don Seanadóir Morrison bille a achtú i 1992 a chuir tús le scéim víosaí d'inimircigh. Ba dá thoradh sin a tugadh deis do na mílte Éireannach óg dul go Meiriceá agus obair a fháil ann go dleathach.
- 4 Ach ó thaobh na huachtaránachta de níor éirigh le beartas polaitiúil Ted Kennedy. I 1976 roghnaigh an Páirtí Daonlathach Jimmy Carter do thoghchán na huachtaránachta agus toghadh é. Bhí Ted Kennedy ina pholaiteoir cumhachtach in Washington sna blianta sin, áfach. Chuidigh sé go mór le hiarracht an uachtaráin Carter síocháin a dhéanamh sa Mheán-Oirthear. Cé gur theip ar an iarracht sin, d'fhoghlaim Kennedy gur den riachtanas é i gcainteanna síochána miondeacrachtaí a ghlanadh as bealach na bpáirtithe ionas gur féidir leo díriú ar chroí na faidhbe eatarthu. Chuir sé an ceacht sin i bhfeidhm agus é ag plé le gluaiseacht na síochána i dTuaisceart Éireann ar ball. Mar sin, nuair a tháinig na Daonlatháigh ar ais i gcumhacht agus Bill Clinton ina uachtarán, chomhairligh Kennedy do Clinton víosa a eisiúint do Gerry Adams. Mhínigh sé don uachtarán go gcaithfí déileáil le Sinn Féin mar pháirtí polaitíochta dá mba mhaith leo cur ina luí orthu éirí as an bhforéigean agus polaitíocht shíochánta a chleachtadh. Aithnítear Kennedy in Éirinn agus i Meiriceá mar an crann taca ba leanúnaí agus ab éifeachtaí le gluaiseacht na síochána sa Tuaisceart.

5 Nuair a lorg Barack Obama ainmniúchán an Pháirtí Dhaonlathaigh do thoghchán na huachtaránachta in 2008 thuig sé an géarghá a bhí le tacaíocht a fháil ó cheannairí cumhachtacha an pháirtí leis an lámh in uachtar a fháil ar a chéile comhraic, Hillary Clinton. Nuair a tháinig uair na cinniúna thacaigh Ted Kennedy le hObama agus ba leor é sin le comhghuaillithe láidre sa Pháirtí Daonlathach a tharraingt ar thaobh Obama in aghaidh mheaisín ollchumhachtach lucht Clinton. Ba é toradh na tacaíochta sin go bhfuair Obama an lámh in uachtar ar Hillary agus ina dhiaidh sin ar John McCain i dtoghchán na huachtaránachta. Thuig Obama an chomaoin mhillteanach a chuir Kennedy air agus níor lig sé i ndearmad í. Ar lá Lúnasa, 2009, bhronn an tUachtarán Obama an gradam sibhialta is airde i Stáit Aontaithe Mheiriceá ar Ted Kennedy – Bonn na Saoirse. Sé lá is fiche ina dhiaidh sin bhí Kennedy ar lár. Ina óráid ómóis os cionn chónra Kennedy, luaigh Obama gur ghéill Ted riamh is choíche d'ideal na seirbhíse poiblí. Ba chuid d'oidhreacht agus d'oiliúint chlann Kennedy uile an t-ideal sin.

Edward M. Kennedy, 1932 - 2009

Bunaithe ar alt le Póilín Ní Chiaráin sa nuachtán *Foinse*

Ceisteanna

- 1 (a) Cén aird a tugadh ar bhás Ted Kennedy ar fud an domhain?
(b) Cén fáth atá luaite leis an gcáil fhorleathan a bhí tuillte ag Ted Kennedy? (**Dhá** phointe) (Alt 1)
- 2 (a) Cén t-éacht atá luaite le Ted Kennedy mar pholaiteoir?
(b) Tabhair **dhá** phíosa eolais faoi eachtra Chappaquidick. (Alt 2)
- 3 (a) Cén chaoi ar shíl Ted Kennedy eachtra Chappaquidick a ghlanadh de chuimhne na ndaoine?
(b) Cén toradh a bhí ar an gcabhair a thug Ted Kennedy don Seanadóir Morrison? (Alt 3)
- 4 (a) Cén ceacht a d'fhoghlaim Ted Kennedy as iarrachtaí Carter síocháin a dhéanamh sa Mheán-Oirthear?
(b) Cén fáth ar chomhairligh Ted Kennedy don Uachtarán Clinton víosa a eisiúint do Gerry Adams? (Alt 4)
- 5 (a) Cén 'chomaoin mhillteanach' a chuir Ted Kennedy ar Obama?
(b) Cén t-ideal a luaigh Barack Obama le clann Kennedy? (Alt 5)
- 6 (a) Aimsigh sampla den bhriathar saor san aimsir láithreach in alt 4.
(b) Cén saghas duine é Ted Kennedy bunaithe ar an eolas sa léamhthuiscint seo? Déan cur síos air i **do fhocail féin** (idir 50 agus 70 focal).

Ceist 2 Prós

PRÓS AINMNITHE **nó** PRÓS ROGHNACH. 30 MARC

Freagair Ceist 2A **nó** Ceist 2B thíos:

- 2A** “Maidir leis an ngearrscéal *Dís* faightear cur síos spéisiúil ann ar chaidreamh idir lánúin phósta”.
Déan an ráiteas sin a phlé.
- 2B** Maidir le gearrscéal roghnach a ndearna tú staidéar air luaigh **agus** pléigh na gnéithe is spéisiúla den scéal.

Ceist 3 Filíocht

FILÍOCHT AINMNITHE nó ROGHNACH. 30 MARC

Freagair Ceist 3A nó Ceist 3B thíos:

- 3A** Maidir leis an dán *An tEarrach Thiar* (thíos) déan an dán a mheas faoi na cinnteidil seo:
(i) suíomh an dáin; (ii) íomhánna sa dán; (iii) an file; (iv) mar a chuaigh an dán i gcion ortsa.

An tEarrach Thiar.

Fear ag glanadh cré De ghimseán spáide Sa gciúineas séimh I mbrothall lae: Binn an fhuaim San Earrach thiar.	Mná i locháin In íochtar diaidh-thrá A gcótaí craptha, Scáilí thíos fúthu Támh-radharc síothach San Earrach thiar.
Fear ag caitheamh Cliabh dhá dhroim Is an fheamainn dhearg Ag lonrú I dtaitneamh gréine Ar dhuirling bhán, Niamhrach an radharc San Earrach thiar.	Toll-bhuillí fanna Ag maidí rámha Currach lán éisc Ag teacht chun cladaigh Ar ór-mhuir mhall I ndeireadh lae; San Earrach thiar.

- 3B** Maidir le dán roghnach le fear a ndearna tú staidéar air déan an dán a mheas faoi na cinnteidil seo:
(i) suíomh an dáin; (ii) íomhánna sa dán; (iii) an file; (iv) mar a chuaigh an dán i gcion ortsa.

Ceist 4 Litríocht Bhreise

LITRÍOCHT BHREISE. 40 MARC

Freagair do rogha ceann amháin as Ceist 4 (A, B, C, D, E nó F) thíos:

- 4A An Triail:** “Tugann *An Triail* léargas dúinn ar na bealaí ar caitheadh le mathair shingil sna seascaidí”. An ráiteas sin a phlé.
- 4B A Thig ná Tit orm:** “Faightear cur síos iontach ar óige agus ar spraoi na hóige sa dírbheathaisnéis *A Thig ná Tit orm*”. An ráiteas sin a phlé.
- 4C Tóraíocht Dhiarmada agus Ghráinne:** “Is maith mar a n-éiríonn le *Tóraíocht Dhiarmada agus Ghráinne* spéis an léitheora a mhúscailt”. An ráiteas sin a phlé.
- 4D Gafa:** “Cur síos ar an gcaidreamh nua-aoiseach i gcúrsaí teaghlaigh is ábhar don leabhar *Gafa*”. An ráiteas sin a phlé.
- 4E Canary Wharf:** “Saint, dílseacht agus casadh sa deireadh cuid de na gnéithe is spéisiúla sa ghearrscéal *Mil* sa chunasach gearrscéalta *Canary Wharf*.” An ráiteas sin a phlé.
- 4F Fill Arís:**
- (i) Cad é príomhthéama an dáin *Fill Arís* (thall)? Léirigh mar a d’forbair an file an téama.
 - (ii) Mínigh na línte seo:
Nigh d’intinn is nigh
Do theanga a chuaigh ceangailte i gcomhréiribh
’Bhí bunoscionn le d’éirim:
 - (iii) Scríobh nóta ar an bhfile.

Fill Arís

Fág Gleann na nGealt thoir,
Is a bhfuil d'aois seo ár dTiarna i d'fhuil,
Dún d'intinn ar ar tharla
Ó buaileadh Cath Chionn tSáile,
Is ón uair go bhfuil an t-ualach trom
Is an bóthar fada, bain ded mheabhair
Srathar shibhialtacht an Bhéarla,
Shelley, Keats is Shakespeare:
Fill arís ar do chuid,
Nigh d'intinn is nigh
Do theanga a chuaigh ceangailte i gcomhréiribh
'Bhí bunoscionn le d'éirim:
Dein d'fhaoistín is dein
Síocháin led ghiniúin féinig
Is led thigh-se féin is ná tréig iad,
Ní dual do neach a thig ná a threabh a thréigean.
Téir faobhar na faille siar tráthnóna gréine go Corca Dhuibhne,
Is chífir thiar ag bun na spéire ag ráthaíocht ann
An Uimhir Dhé, is an Modh Foshuiteach,
Is an tuiséal gairmeach ar bhéalaibh daoine:
Sin é do dhoras,
Dún Chaoin fé sholas an tráthnóna,
Buail is osclófar
D'intinn is do chló ceart.

Leathanach Bán